

CĂRȚI NOI

Un document despre decembrie '89

Lansarea celui de-al doilea volum din *Trilogia Revoluției Române în direct*, de Teodor Brateș (Editura AGER-Economistul, București 2005) - găzduită de Hotel „Continental”, la 23 martie a.c. - a depășit cadrul obișnuit al promovării unei simple apariții editoriale. La 15 ani de la zilele și nopțile de neuitat, 22-24 decembrie '89, jurnalistul, de certă vocație și dăruire, și-a propus și a reușit să immortalizeze, în respectul adevărului istoric, tot ceea ce a trăit în calitate de coordonator al celebrului Studio 4 al Televiziunii Române. Și chiar mai mult decât atât. Fiindcă, deși subtilul cărții face trimitere la ziua de 23 decembrie '89, incursiunile în istoria posbelică în general, a Radiodifuziunii Române, în special - instituție în care Teodor Brateș și-a înzidit viața -, oferă cărții un fundal semnificativ pentru mai adâncă înțelegere a evenimentelor urmărite de o țară întreagă cu sufletul la gură.

O carte-document, de excepțională utilitate pentru istoricii de azi și de mâine. De altfel, și recomandările - rostite de dr. Mihai

Milca, redactor-șef al Editurii AGER-Economistul, care a editat volumul, acad. Răzvan Theodorescu, membru corespondent al Academiei Române, Florin Constantiniu, senator Mihai Lupoi, Adrian Severin, Constantin Bebe Ivanovici, președintele Federației Asociațiilor Revoluționare din Decembrie '89, Nicu Vlădulescu, realizatorul copertei cărții - au avut darul să-i evidențeze principalele merite. Este vorba despre înzestrările de istoric ale unui economist; privirea lucidă, etică, ironică asupra

suvoiiului de date și fapte regândite și ordonate retrospectiv; curajul celui care „vorbea când se trăgea”; importanța sursei de primă mână pentru cercetările viitoare pe care o reprezintă cartea; omagiul adus memoriei celor care au plătit cu viața eliberarea de regimul totalitar. Frumoasă - în acest sens - metafora găsită de Nicu Vlădulescu pentru copertă: un cer răsturnat, un spațiu deschis unui viitor lipsit de închistări. Cartea definește concepția despre jurnalistică a lui Teodor Brateș: a fi permanent la bordul unei aeronave, a fi în prima linie a evenimentelor, cu limpiditatea exprimării, calm, laconism. Există în acest volum descrieri de atmosferă, notații de scenarist, umor, amar uneori. Este Teodor Brateș un Esop al zilelor noastre? Mai mult decât posibilele răspunsuri la întrebările despre vârstele jurnalisticii, suferință, scepticism, logic și illogic, ceea ce impresionează în construcția cărții este modul în care cel aflat în prim planul micului ecran acționează, observă fără să-i scape nimic și fără să-și atribuie vreun rol deosebit. Teodor Brateș opune elitismului practica experienței brute, în respect maxim față de profesiune. Autorul înțelege destinația - personal și colectiv - nu ca pe o fatalitate, ci ca pe o provocare; nu ca pe o scuză a celor slabi, ci ca pe o strădanie a celor puternici. Un motiv în plus pentru care, onorându-și breasla, continuă tradiția ziariștilor evreo-români de marcă din presa românească.

IULIA DELEANU

„Ofn veghi șteit a boim...” - „La margine de drum stă un pom...”. Versul acesta, dintr-un binecunoscut poem al lui Ițic Manger, ar putea sluji drept moto originalului volum aparținând scriitorului israelian de limbă română Zisu Lebel. Pomul roditor este autorul însuși, care, cu modestie, și-a intitulat cartea *Amintirile mele* (Haifa, 2005). Autorul - sintetizează cunoscutul animator cultural israelian de origine română Shlomo David, în prefața cărții, - este un monograf și, totodată, un culegător de folclor idiș. Din „amintirile” lui Zisu Lebel prind viață scene din ștetl-ul interbelic care aveau să-i modeleze sensibilitatea, comportamentul social, concepția despre lume.

Ștetl-ul interbelic - un mod de viață

Scrierile lui Zisu Lebel sunt o formă de a veșnici lumea în care s-a format: o lume a oamenilor necăjiți, câștigându-și cu trudă existența, dar cu umor sănătos și multă bucurie de a trăi. Miezul acestei lumi era viața de familie. Cu părinți iertători, cu personaje aparent pitorești, de profund dramatism în substanță, în care virtuțile de plastician ale autorului sunt bine puse în valoare: Moise Rivn, nebunul târgului, bătrâna care vindea semințe prăjite de bostan, cizmarii Dumitru și Nicu Țipoc, care aveau grijă de ghețele copiilor iarna, potcovindu-le și punându-le „purici de fier” să nu alunecă pe derdeluș... Cu grădina lui Gheorghoală, cu *morgen blumen* - zorele, pomi fructiferi, având la porțiță un scaun cu farfurii pline de mere, pere, prune, gutui, vișine, cireșe, zarzăre, zmeură... Un leu - grămăjoara... Și această lume binecuvântată i-a dat, la rândul-i, binecuvântarea: „Dumnezeu să te ajute, pentru că și tu te gândești să-i ajuți pe alții, fie oameni, fie păsări”.

Un domeniu prea puțin cercetat, folclorul idiș face obiectul unui capitol distinct al cărții. Zicători și proverbe idiș sunt traduse în română, având, alăturat, forma originală, cu litere ebraice, și transcrierea în grafie latină. Câteva exemple: „*Mă ken leibn, nor mă lost nișt un dus leibn iz vi a șpas*” - „Se poate trăi, dar nu te lasă alții și viața-i ca o glumă”. „*A vel iz mer vi a ken*” - „A vrea este mai mult decât a putea” ș.a. Jurnalul propriu-zis al cărții îl constituie o îndelnică străveche: corespondența de mână;

înduioșătoare, azi, în vremea celularului și a e-mail-ului. Din scrisorile lui Shlomo David către Zisu Lebel și cele de la Zisu Lebel către Shlomo David, aflăm: □ impresii de la seri culturale ale Asociației Israelienilor Originari din România □ detalii despre elaborarea celor cinci volume dedicate vieții evreiești din județul Dorohoi, coordonate de Shlomo David □ aportul lui Zisu Lebel privind Mihăilenii □ monumentul comemorativ în memoria victimelor Holocaustului din Dorohoi □ placa memorială consacrată părinților și surorilor lui Zisu Lebel, care au pierit în Transnistria ș.a. Abia prin corespondența bunicului, *melamed*-ul Iosif Lebel, către copiii emigrați în America, datând din anii '30, trimisă autorului de rudele stabilite în Florida, cartea devine o saga a familiei, picătură din oceanul suferințelor evreiești înainte de 1948, anul proclamării independenței de stat a Israelului. Scrisori ale lectorului Dumitru Corneliu Bălbă, de la Universitatea „Al. I. Cuza”, din Iași, interesat de publicarea unei monografii, „Mihăilenii de altădată” (în care figurează și Zisu Lebel), deschid posibile direcții de cercetare etnosociologică a cărților sale.

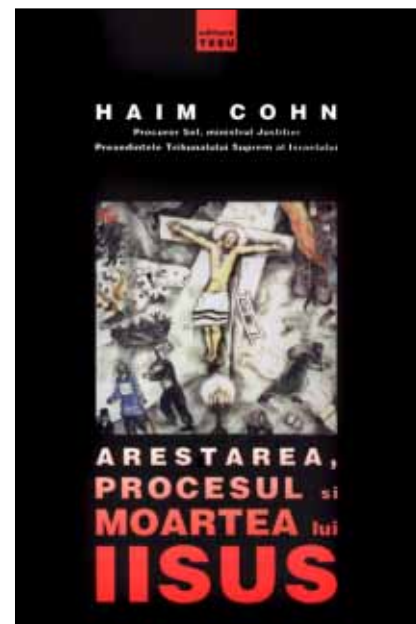
Zisu Lebel scrie precum vorbește. Oralitatea aceasta, ca și limbajul colorat, fără prețiozități îi conferă statutul unui Creangă evreu. Motivația scrisului este tradițional iudaică: „De ce scriu? Pentru ca și nepoții noștri și urmașii lor să-și cunoască bunicii și străbunicii și să ducă mai departe ștăfeta...”.

E. SUHOR

După două mii de ani - o încercare de a restabili adevărul

În contextul funeraliilor unuia dintre cei mai luminați papi catolici, Ioan Paul al II-lea, ca și după atenuarea scandalului provocat de filmul lui Mel Gibson, *Patimile lui Christos*, respins la nominalizarea pentru Oscar, lansarea ediției secundare a cărții lui Haim Cohn (fost procuror-șef, ministru al Justiției, jurist ilustru israelian, președinte al Universității Ebraice din Ierusalim), *Arestarea, procesul și moartea lui Iisus* (Editura Teșu, 2004), ni se pare un moment ce oferă o apropiere de un climat calm și rațional. Coperta - cu o ilustrație extraordinară a lui Marc Chagall, *Crucificarea albă* (reprezentând un Iisus acoperit parțial cu un teles, înconjurat de personaje chagalliene din Vitebsk) - este realizată de Mihaela Șchiopu, iar Teșu Solomovici ne deslușește câteva dintre motivațiile cărții. La solicitarea unor preoți creștini din Europa, adresată Tribunalului Suprem al Israelului, în 1948, judecătorul Haim Cohn, cu aprobarea personală a lui Ben Gurion, a început cercetarea „cazului”, așa cum este descris în Evangheliile, dar și în alte scrieri. Metodologia este strict juridică, fără referiri la religie ori istorie politică. Ce se reține? Nici un evanghelist nu a fost martor ocular. Autorii nu sunt cronicari, „obiectivi”, ci propovăduitori. Ei precizează cine l-a arestat pe Iisus, de ce l-au judecat evreii și nu ocupanții romani, de ce l-au executat romanii, fără a mai aminti de contradicțiile din cele patru Evangheliile, despre împrejurările arestării. Este, de asemenea, neversos un proces desfășurat în toată noaptea - și anume, în preajma Pesah-ului, cea mai mare sărbătoare evreiască. Iisus nu l-a hilit pe Domnul, evreii nu aveau motive să-l judece nici în condiții normale, în timp ce romanii îl puteau acuza de „revoltă”, afirmația referitoare la o „împărăție a cerurilor”, ca și titulatura de „Rex Iudeorum”, pe care Iisus nu a infirmat-o, aducând o știrbire a autorității Romei. Spațiul fiind limitat, vom relua relatarea în numărul viitor.

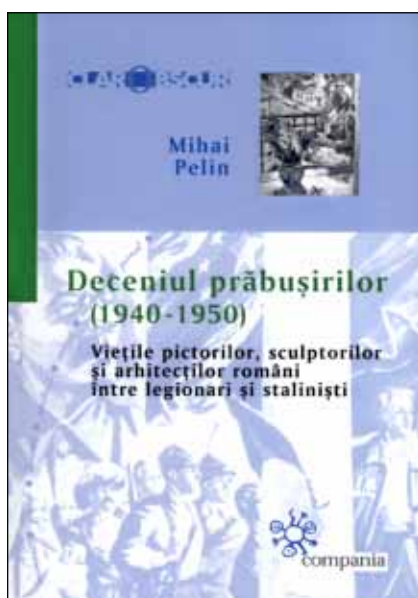
BORIS MARIAN

O carte de referință în cultură

Cunoscut scriitor, publicist, istoric, Mihai Pelin (n. 25 august 1940, Cernăuți) este autorul unei noi cărți dintr-o suită bogată în lucrări (printre ultimele - *Cartea Albă a Securității*, primele patru volume) despre cel mai frământat deceniu din istoria românilor în secolul XX, 1940-1950, cu referire la sfera artelor plastice și arhitecturii.

Lansată la 5 mai a.c., de către Editura Compania, la Galeria „ArTei” (Hanul cu Tei), volumul *Deceniul prăbușirilor (1940-1950): Viețile pictorilor, sculptorilor și arhitecților români între legionari și staliști* (din seria „ClarObscur”) este o lucrare monumentală, de aproape 700 de pagini, cu un impresionant indice de nume, reproduceri aproape pe fiecare pagină, informații inedite, analize substanțiale. Vom aminti doar câteva dintre numele artiștilor și oamenilor de cultură evrei, care nu sunt deloc neglijate, la fel ca și multe alte nume importante din cultura română: Max Arnold, Hans Arp, Victor Brauner, Marcel Iancu, Izsak Marton (din păcate, clujeanul Egon Lövieth

nu este amintit), Vasile Kazar, Nicolae Vermont, M.H. Maxy (i se dedică un capitol special, un „caz” în epocă), Tia Peltz, Jules Perahim, Mimi Maxy-Șaraga, Radu Bogdan ș.a.

Cu ocazia lansării, au vorbit doamna Adina Kenereș, din partea editurii (condusă cu fler și talent de Petru Romoșan), criticul de artă Radu Varia, publicistul Cornel Nistorescu, pictorul Toma Hirsh (recunoscător lui Mihai Pelin, coleg cândva la revista „Ramuri”, care

a scris prima oară despre pictor) și, desigur, autorul cărții. Dintre cei prezenți la lansare i-am remarcat pe doamna Mariana Nicolesco, acad. Augustin Buzura, Octavian Paler, Vartan Arachelian, mulți alți oameni de prestigiu în cultură. Cei care au luat cuvântul au pus în evidență actualitatea și informarea obiectivă oferită de cartea nou apărută, talentul scriitoricesc al autorului; au fost citați, în sprijinul celor afirmate, ca și al modului de prezentare sub aspect istoric, Tudor Vianu, Petru Comarnescu; au fost amintite „cazurile” lui Ion Frunzești, ambiguitatea în care erau obligați să se refugieze personalități ca George Oprescu, Maxy, consecvența unor artiști ca Th. Pallady, Al. Ciucurencu (supus unor umilințe în public), persecuția față de artiștii evrei în anii 1940-1945, în parte și după această perioadă, ca și faptul că nici un artist nu s-a coborât la preamărirea fascismului (a spus Radu Varia). Au fost destui „politrici”, „agenți mascați ai Securității” în lumea artiștilor sub regimul comunist, dar nu apartenența etnică îi caracteriza, ci gradul „de înregimentare”. Mihai Pelin a adăugat că nu numai regimul comunist, dar și „spiritul de gașcă”, încurajat de regim, au contribuit la degradarea vieții artistice în perioada de după 1945. Vom reveni cu o prezentare propriu-zisă a cărții.

B. MEHR

Salonul literar R.E.

Întâlnirea noastră din 20 aprilie a.c. s-a aflat sub semnul a doi aștri: umorul și lirica.

Mandi Costin, un autor aflat la „a treia tinerețe”, realmente plin de vlagă spirituală, ne-a citit, timp de peste o oră, din propria antologie de texte umoristice scrise pe marginea paradoxurilor biblice. Aduse la zi, acestea pot trezi și interesul unor specialiști în materie de politologie și sociologie. Meritorie este și încercarea de a pune în paralel cele două Testamente: Biblia evreiască (*Vechiul Testament*) și *Noul Testament*. Am reținut și titluri ce amintesc de umorul lui I. Schechter: „Păcatul originar - începutul teatrului absurd”, „Dumnezeu a scăpat lucrurile de sub control” ș.a. Pe lângă umor, domnul Mandi Costin dovedește o erudiție demnă de tot respectul.

Trecând la lirică, am ascultat opt poeme de Doina Chilargi și trei de Alexandra Alecu. În limita spațiului, vom cita din prima autoare: „Acum știu, frunza aceea sunt eu”, „Aș vrea să fiu eu vântul / ce-n părul tău se joacă”, „Văd că-s singură și deja-i noapte”, „Rugul ce a ars este sufletul unei femei”. Din poemele Alexandrei Alecu vom cita: „Cuvintele toate se zburcăm-n mine arzând”, „Și dacă-n ochii tăi privesc” („aproape” ca Eminescu!). Ambele lecturi ne-au impresionat prin „riscul” asumat de autoare, de a fi total sincere, lucru mai rar în lirica de azi.

Cum am reacționat mai sus (între paranteze), mi-aș permite să recomand o detașare mai nuanțată de lirica eminesciană, care ne-a copleșit, poate, pe mulți, cu ani în urmă. Textele au fost vii discutate, remarcabilă fiind intervenția maestrului (nu numai de șah) Emanuel Reicher. Ne-am bucurat să vedem și condeieri tineri: Daniela Micu, Cristi Balint, Nicolae Stelea, poeți pe care îi așteptăm și în viitor. (B.M.M.)

Umor și lirică